

บทที่ 4

อภิปรายผลการวิจัย

ในบทนี้เป็นการนำเอาผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 3 มาอภิปรายเพื่อเป็นการสรุปเกี่ยวกับปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเปรียบเทียบความแตกต่างกันตามตัวแปรต้น 6 ตัวแปรคือ เพศ คำสั่งนา สถานภาพ อาชีพหลักของครอบครัว สภาพความเป็นเมือง และภูมิภาค

การอภิปรายผลการวิจัยแยกอภิปรายเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 อภิปรายผลการสำรวจปฏิริยาจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้อื่น

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการสำรวจปฏิริยาจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้อื่นโดยจำแนกตามตัวแปรต้น

ตอนที่ 1 ปฏิริยาจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้อื่น

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 16 พอสรุปได้ดังนี้

ก. กลุ่มตัวอย่างจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแน่ ๆ และจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบแน่ ๆ ต่อพฤติกรรม การสละเพื่อส่วนรวม และการสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักเรียน ครู และผู้ปกครองต่างให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมทั้งสองมากกว่าพฤติกรรมอื่น ๆ อันแสดงว่านักเรียน ครู และผู้ปกครองต่างก็มีความเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร ที่จะประพฤติปฏิบัติให้มีอยู่ในสังคมไทย นับได้ว่าสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักการศึกษาและนักจิตวิทยา ตลอดจนผู้สนใจทางด้านจริยธรรมต่าง ๆ ที่ได้พยายามแสวงหาแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนา ก้าวส่งคนให้มีคุณภาพ มีจริยธรรมและคุณธรรม รู้จักสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ กลุ่มตัวอย่างต่างก็มีความสำนึกในการที่จะให้ความช่วยเหลือ แก้อุปถัมภ์ผู้อื่น ตลอดจน

ผู้ที่มิสถานะต่อยกว่าตนจึง ได้ค่าน้ำหนักของพฤติกรรมทั้งสองในระดับสูง ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับ การวิจัยของ เหม ทองชัย (2523 : 233-248) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างจะรู้สึกสบายใจเมื่อได้ ทำเพื่อส่วนรวม จะรู้สึกสบายใจเมื่อได้แสดงความโอบอ้อมอารีและจะรู้สึกสบายใจเมื่อได้ช่วย เหลือคนอื่นที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม และสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของสมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2521 : 116-119) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการที่ผู้ขายไทยทุกคนต้อง เกณฑ์ทหารเพื่อปกป้องแผ่นดินของเรา ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังพฤติกรรม ดังกล่าวให้มีอยู่ในสังคมไทยตลอดไป

ข. กลุ่มตัวอย่างจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแน่ ๆ และอาจจะมีปฏิริยา จริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด

การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด เป็นการกระทำอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข และมีกติกาเพราะถ้าบุคคลในสังคมต่างก็เคารพกติกาโดย เองเคร่งครัดแล้ว สังคมก็จะเป็นสังคมที่มีความสงบสุข เพราะต่างก็ไม่ล่วงละเมิดกติกาสังคมนั้น ๆ พฤติกรรมนี้จึงเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร ที่จะประพฤติปฏิบัติ และจากการที่กลุ่มตัวอย่างจะมี ปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแน่ ๆ และอาจจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ นับเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็น ว่าคนในสังคมไทยให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมนี้อย่างมาก แต่ก็ให้ค่าน้ำหนักของปฏิริยาจริยธรรม ที่มีต่อพฤติกรรมนี้อยู่ในระดับที่น้อยกว่าสองพฤติกรรมแรก

ค. กลุ่มตัวอย่างอาจจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก และอาจจะมีปฏิริยาจริยธรรม ทางลบ ต่อพฤติกรรมการเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การลละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควรประพฤติปฏิบัติ หากแต่อยู่ในระดับที่น้อยกว่าพฤติกรรมการลละ เพื่อส่วนรวม การสัดส่วสัดการแก่ผู้ด้อยโอกาส และการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด ซึ่งนับได้ว่าคนในสังคมไทยต่างให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมเหล่านี้ไม่น้อย เพราะในพฤติกรรมบาง อย่างเช่น การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนั้นนับว่าเป็นพฤติกรรมที่ให้ทั้งคุณและโทษแก่ ผู้กระทำโดยในประการแรกผู้ที่ เป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนั้น นับว่าได้ขึ้นชื่อว่าเป็น พลเมืองดี เพราะได้มีส่วนช่วยยให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองให้กระทำตามหน้าที่ได้โดยสะดวกรวดเร็ว

ยิ่งขึ้น ประการที่ส่องการกระทำดังกล่าวนับว่าเป็นการเสี่ยงอย่างยิ่ง โดยอาจจะถูกทำร้าย จนถึงแก่ชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและญาติมิตร แต่กระนั้นก็ตีคนในสังคมไทยก็ยังมีความเห็นว่าการกระทำดังกล่าว เป็นสิ่งที่ดี ที่ถูก ที่ควร ในการประพฤตินิติปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สัมปติ ธารังค์ธัญวงศ์ (2523 : 118 - 119) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับการที่จะ หนึ่งเลยเสียเมื่อเห็นนักล้วงกระเป๋า ล้วงกระเป๋าผู้อื่นในรถเมล์ด้วยเหตุที่มีไข้รู้อะ และอาจถูก ทำร้ายโดยนักล้วงกระเป๋าได้

ง. กลุ่มตัวอย่างอาจจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ และตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีหรือ ไม่มีปฏิริยา จริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรม การลดหย่อน และการให้อภัยโทษ

พฤติกรรมการลดหย่อน และการให้อภัยโทษ นับว่าเป็นพฤติกรรมที่ถูกที่ควร พฤติกรรมหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงถึงการให้ความเมตตาสงสารผู้อื่น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างน่าจะ มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก และไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้ แต่ผลการวิจัยกลับ พบว่ากลุ่มตัวอย่างอาจจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ และตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีหรือไม่มีปฏิริยา - จริยธรรมทางบวก แสดงให้เห็นว่าคนไทยปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีความเอนเอียงไปในทางที่จะ สนับสนุนพฤติกรรมนี้ แต่ก็เกิดความลังเลไม่แน่ใจที่จะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกที่ควรแม้ว่าการกระทำนั้นจะก่อให้เกิดผลดี หรือผลเสียแก่ผู้ปฏิบัติก็ตาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ คนในสังคมไทยมีโอกาสได้พบเห็นทั้งผลทางลบ และผลทางบวกของพฤติกรรมดังกล่าว โดย ประการแรกพฤติกรรมนี้ นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สำนึกผิดได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดี และ ประการที่สองนับว่าการลดหย่อนและการให้อภัยโทษนั้นไม่ก่อให้เกิดความเข็ดหลาบให้แก่ผู้กระทำผิด และอาจก่อความผิดขึ้นเรื่อย ๆ จากเหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะทำให้บุคคลไม่แน่ใจที่จะมีปฏิริยา - จริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมนี้

จ. กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีหรือไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก และตัดสินใจ ไม่ได้ว่า จะมีหรือไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ ต่อพฤติกรรมการยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง การต่อต้าน และการปกครองด้วยความรุนแรง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจไม่ได้ของกลุ่ม ตัวอย่างว่าพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากพฤติ - กรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดผลทางบวกและทางลบในระดับความมากน้อยที่ใกล้เคียงกัน ทำให้ยาก ต่อการตัดสินใจแน่นอนลงไปว่า จะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกและทางลบดีหรือไม่

พฤติกรรมกรรมการยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง นับว่าเป็นพฤติกรรมที่ดีที่ถูกเพราะ เมื่อพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการยอมปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพกฎหมายโดยไม่ละเมิดแล้ว ก็จะไม่ก่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม และจะทำให้สังคมมีความสงบสุข แต่ในเวลาบางขณะที่คนในสังคมต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมคนก็ย่อมไม่ยอมที่จะปฏิบัติตามกฎหมายที่ไม่ชอบธรรมนั้นๆ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ส่วนทำให้คนในสังคม ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกหรือลบ

ในพฤติกรรมกรรมการต่อต้าน และการปกครองด้วยความรุนแรงนั้น อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีโอกาสเห็นผลทางบวก และผลทางลบของพฤติกรรมทั้งสองในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งการต่อต้านนั้นนับว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นผลดีแก่ผู้กระทำ เพราะไปขัดกับความต้องการกับความต้องการของผู้อื่น ทำให้คนอื่นมองไปว่าเป็นบุคคลที่ก้าวร้าว หัวแข็งหรือหัวรุนแรง และขณะเดียวกัน การต่อต้านก็เป็นหนทางหนึ่ง ซึ่งแสดงออกถึงการไม่เห็นด้วยต่อสิ่งที่บุคคลเห็นว่าขัดกับความประสงค์ของตนในขณะเดียวกัน สิ่งทำให้ไม่กล้าตัดสินใจที่จะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกหรือลบ ส่วนพฤติกรรมกรรมการปกครองด้วยความรุนแรงนั้นนับว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่น่าสนับสนุนให้สืออยู่ในสังคม แต่ในขณะที่บ้านเมือง เกิดความวุ่นวายมีโจรผู้ร้ายชุกชุม การใช้อำนาจที่เด็ดขาดและการปกครองที่รุนแรงเข้ามาควบคุมก็สามารถทำให้สถานการณ์ผ่อนคลายไปในทางที่ดีได้ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยตัดสินใจไม่ได้ว่า ควรจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกหรือลบต่อพฤติกรรมดังกล่าว

ดังนั้น จึงควรที่จะเลือกปลูกฝัง และสนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าว ให้สอดคล้องกับประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ คือ สนับสนุนการยอมปฏิบัติตามกฎหมายที่ก่อประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ และสนับสนุนให้มีการต่อต้านต่อพฤติกรรมที่ไม่ถูกไม่ควร สนับสนุนให้มีการใช้อำนาจที่เด็ดขาดต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา เพื่อให้คนไทยในสังคมไทยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๘. กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีหรือไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ และอาจจะไม่มามีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมการอคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่เห็นว่าพฤติกรรมดีเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควรแต่อยู่ในระดับที่ไม่รุนแรงมากนัก จึงทำให้ประเมินปฏิริยาจริยธรรมทางบวกในระดับ อาจจะไม่มามีปฏิริยา และถ้าพิจารณาถึงผลกระทบที่ตามมาของพฤติกรรมนี้ก็พบว่าทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียแก่ผู้กระทำพฤติกรรมทั้งสองทางทำให้มีผู้ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ สิ่งทำให้ยากแก่การตัดสินใจว่าจะมีหรือไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ

การอคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ นั้น นับว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องไม่ควรปฏิบัติอย่างยิ่ง เพราะทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในสังคม ทำให้ขาดความยุติธรรม การที่กลุ่มตัวอย่างอาจจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก และยังไม่แน่ใจว่าจะมีหรือไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้ แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีแนวโน้มที่จะไม่สนับสนุนพฤติกรรมนี้ แต่ยังไม่ถึงขั้นรุนแรงนัก สิ่งสมควรที่จะส่งเสริมให้มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบให้มากขึ้นในระดับที่รุนแรงกว่าเดิม เพื่อให้มีความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคมไทยยิ่งขึ้นไป

ข. กลุ่มตัวอย่างอาจจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก และอาจจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมการให้และการใช้สิทธิ การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การทุจริตในการเลือกตั้ง การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย การรับสินบน การให้สินบน และกลุ่มตัวอย่างยังคงจะไม่ปฏิบัติปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแน่ ๆ และอาจจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมการแจ้งความเท็จ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างตระหนักเป็นอย่างดีว่า พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควรที่จะประพฤติปฏิบัติ นับได้ว่าสอดคล้องกับการวิจัยของกินพันธ์ นาคะตะ (2520 : 355 - 403) ที่ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการรับของสินบนจากผู้ให้ประโยชน์จากการทำหน้าที่โดยปกติ การรับค่าน้ำร้อนน้ำชาหรือการหยอดน้ำมัน เพื่อให้บริการเร็วเป็นพิเศษ การทุจริตต่อหน้าที่ หรือการแสวงหาผลประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การที่ข้าราชการ หรือบุคคลในครอบครัวเป็นเจ้าของ เป็นกรรมการหรือมีหุ้นในบริษัทธุรกิจเอกชนที่พอจะอาศัยอิทธิพลราชการให้เป็นประโยชน์แก่กิจการนั้นได้ เป็นการคอร์รัปชันที่ควรได้รับการลงโทษ จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนไทยต่างก็ตระหนักถึงผลเสียที่เกิดจากพฤติกรรมดังกล่าว เช่นเดียวกับที่โอภาส สะอาด (2519 : 29) และสิริรังสักษณ์ สฤณตลักษณ์ (2520 : 45) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การให้สินบน และการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้อย่างถูกต้อง

ดังนั้นในการปลูกฝังจริยธรรมหรือคุณธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลต่าง ๆ ในสังคมกล้าที่จะแสดงออกถึงการสนับสนุนหรือต่อต้านต่อพฤติกรรมหรือผู้ที่กระทำพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่สนับสนุนพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และช่วยลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาลงไป ซึ่งนับว่าเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้คนไทยในสังคมไทยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ไม่บังเกิดความสับสนวุ่นวาย แก่งแย่งและเอาเปรียบผู้อื่นซึ่งอ่อนแอกว่าดัง เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ตอนที่ 2 ปฏิบัติการจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้อื่นจำแนกตามตัวแปรต้น

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 16 พบที่จะอภิปรายผลการทดสอบสมมติฐานตามตัวแปรต้นได้ดังนี้

เพศ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 16 สรุปได้ว่า เพศชายและเพศหญิงมีปฏิบัตินจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 15 พฤติกรรม ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด การให้สินบน การทุจริตในการเลือกตั้ง การแจ้งความเท็จ การให้และการใช้อิทธิทธิ การปิดบังผู้กระทำผิดความผิดกฎหมาย อดติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ การคัดสรรสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส การปกครองด้วยความรุนแรง การลดหย่อนและการให้อภัยโทษ การสละเพื่อส่วนรวม การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง การต่อต้าน และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการที่ทั้งสองเพศมีปฏิบัตินจริยธรรมไม่แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่า ทั้งสองเพศต่างก็มีความคิดเห็น มีความรู้สึกในทางการเมืองเกี่ยวกับพฤติกรรมดังกล่าวใกล้เคียงกัน ซึ่งทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในสมัยปัจจุบันนี้ทั้งเพศชายและเพศหญิงต่างมีสิทธิ เสมอภาคกันในด้านต่าง ๆ รวมทั้งโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาเล่าเรียนหรือการทำงาน มีโอกาสรับรู้ข่าวสารการเมือง ทำให้ได้รับความรู้ ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทำให้เพศหญิงมีบทบาทมากขึ้น และได้รับการยอมรับสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ เท่าเทียมกับเพศชาย ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมส่งเสริมให้ทั้งสองเพศมีความคิดรวบยอด ค่านิยม และความรู้สึกนึกคิดในทางการเมืองไม่แตกต่างกัน จึงทำให้ทั้งสองเพศมีปฏิบัตินจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองโดยส่วนใหญ่แล้วไม่แตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปรีชา คงมณี (2521 : 76 - 81) และ สุภัตรา คล้ายคุ้ม (2520 : 65 - 70) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองเพศมีความคิดเห็นทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

แต่ก็ยังมีพฤติกรรมทางการเมืองที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองเพศมีปฏิบัตินจริยธรรมทางบวกและ/หรือมีปฏิบัตินจริยธรรมทางลบแตกต่างกัน 3 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมการใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การรับสินบน และการสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งผลจากการวิจัยดังกล่าว พบว่า

เพศชายมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกในพฤติกรรมการใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การรับสินบนมากกว่าเพศหญิง และพบว่า เพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบในพฤติกรรมการสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากกว่าเพศชาย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการอบรมสั่งสอนในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมจารีตประเพณี ถึงแม้ในสมัยปัจจุบันค่านิยมบางประการจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วยังคงอยู่ในรูปเดิม คือ ค่านิยมที่ว่า "ชายเป็นข้างก้าวหน้า หญิงเป็นข้างท้อหลัง" ฝ่ายชายมักจะได้รับคำยกย่องว่าเป็นผู้นำ ฝ่ายหญิงเป็นผู้ตาม ฝ่ายชายมีหน้าที่ทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ส่วนหญิงนั้นจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นแม่ศรีเรือน และคอยปรนนิบัติรับใช้สามี เมื่อมีปัญหาใด ๆ มักจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายชายที่จะเป็นผู้ตัดสินใจชี้ขาด และฝ่ายชายซึ่งเป็นสามีก็มีหน้าที่ที่จะทำทุกวิถีทางที่จะหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวให้มีความอยู่ดีกินดี การที่ฝ่ายชายได้ทำงานนอกบ้าน มีตำแหน่งหน้าที่การงานก็ย่อมเป็นโอกาสได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาช่องทางที่จะให้โตมาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง แม้บางครั้งการกระทำดังกล่าวจะเป็นไปโดยมิชอบก็ตาม เช่นการใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การรับสินบนซึ่งเป็นการคอร์รัปชัน และเหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ เนื่องจากในการทำงานนั้นอาจเป็นการทำให้ฝ่ายชายได้พบได้เห็นพฤติกรรมเช่นนั้นบ่อยครั้ง และได้เห็นผลทางบวกของการกระทำดังกล่าวเช่นทำให้ร่ำรวย มีทรัพย์สินเงินทอง โดยโอกาสที่จะเห็นผลกรรมทางลบนั้นไม่ค่อยมี สิ่งทำให้ฝ่ายชายมีความรู้สึกที่เป็นปฏิริยาจริยธรรมทางบวกกับพฤติกรรมเช่นนั้นมากกว่าเพศหญิง

ในส่วนพฤติกรรมการสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลนั้น จากผลการวิจัยพบว่าเพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่าเพศชาย แสดงให้เห็นว่าเพศหญิงมีแนวโน้มที่ไม่สั่งเสรีมพฤติกรรมนี้มากกว่าเพศชาย สิ่งทำให้มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่า จากผลการวิจัยดังกล่าวพอจะอธิบายได้ว่า น่าจะเนื่องมาจากอิทธิพลของสังคมไทย ที่มีความคาดหวังในเรื่องของความเป็น "สุภาพบุรุษ" ที่จะต้องเสียสละเพื่อผู้อื่นอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ในขณะที่เพศหญิงมิได้ถูกตั้งความคาดหวังไว้เช่นเดียวกับเพศชาย สิ่งน่าที่จะทำให้เพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมที่ไม่สั่งเสรีมพฤติกรรมนี้มากกว่า หรือมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้มากกว่าชายนั่นเอง ซึ่งผลการวิจัยนับว่าสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลุนทร โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522 : 85 - 86) ที่พบว่าเพศหญิงได้จัดลำดับของการให้ความสำคัญของการใช้ความช่วยเหลือผู้อื่นต่ำกว่าชาย

คำล้นา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 16 สรุปลได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่นับถือคำล้นาแตกต่างกันนั้น มีปฏิภรียาจริยธรรมทางการเมืองโดยส่วนใหญแล้วไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเป็นจำนวน 14 พฤติภรณ ซึ่งได้แก่ การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การให้ล้นบน การรับล้นบน และการทุจริตในการเลือกตั้ง การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย การให้และการใช้อภิสิทธิ์ การลดหย่อนและการให้อภัยโทษ การลละสิทธิเสรีภาพล้นบุคคล การลละเพื่อล้นรวมการเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง การต่อต้านและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการวิจัยดังกล่าว อาจสรุปลได้ว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคนไทยโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าทุกคำล้นาล่อนให้คนเป็นคนดี มิได้มีการแบ่งแยกหรือรังเกียจคนต่างคำล้นาแต่อย่างใด ทุกคำล้นาล่อนให้ทุกคนประพฤติดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่างก็เป็นคนไทยอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองอันเดียวกัน มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ความคิด ความเชื่อและทัศนคติ ค่านิยมความประพฤติ ปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน แม้ว่าวิถีทางในการปฏิบัติของแต่ละคำล้นาจะแตกต่างกัน แต่อิทธิพลของการถ่ายทอดที่สืบทอดกันมา เป็นระยะเวลาานาน จึงทำให้คนที่นับถือคำล้นาพุทธ คริสต์ และอิสลาม เหล่านี้มีความรู้สึกหรือมีปฏิภรียาจริยธรรมต่อพฤติภรณทางการเมืองต่าง ๆ ดังกล่าวไม่แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่

แต่กระนั้น ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่นับถือคำล้นาต่างกันมีปฏิภรียาจริยธรรมต่อพฤติภรณทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 4 พฤติภรณ ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด ทัศนคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ การจัดล่วลิตการแก่ผู้ด้อยโอกาส การปกครองด้วยความรุนแรง โดยพบว่าผู้ที่นับถือคำล้นาอิสลามมีปฏิภรียาจริยธรรมทางลบต่อพฤติภรณการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด และการจัดล่วลิตการแก่ผู้ด้อยโอกาสน้อยกว่าผู้ที่นับถือคำล้นาพุทธและคำล้นาคริสต์ แสดงให้เห็นว่าผู้ที่นับถือคำล้นาอิสลามเห็นว่าพฤติภรณทั้งสอง เป็นพฤติภรณที่พึงประล่งค้มากกว่าผู้ที่นับถือคำล้นาพุทธ และคำล้นาคริสต์จึงได้ประเมินปฏิภรียาจริยธรรมทางลบในระดับที่น้อยกว่าผู้ที่นับถือคำล้นาพุทธและคำล้นาคริสต์

ส่วนในพฤติกรรม: อดทนในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ และการปกครองด้วยความรุนแรง นั้น เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยวิธีของ เชฟเฟแล้วพบว่าไม่พบความแตกต่างในรายคู่ระหว่าง ผู้ที่นับถือศาสนาต่างกันจึงบอกไม่ได้ว่ากลุ่มผู้นับถือศาสนาใด มีปฏิภริยาจริยธรรมทางบวก และ /หรือ มีปฏิภริยาจริยธรรมทางลบแตกต่างจากศาสนาใดในทั้งสองพฤติกรรม

จากผลการวิจัยข้างต้นอาจอธิบายได้ว่า แม้คำสอนของศาสนาแต่ละศาสนาล้วนมุ่งสอน ให้คนทำความดี และละเว้นจากความชั่วเหมือนกัน แต่คำสอนและแนวการปฏิบัติของแต่ละศาสนา ที่ต่างกันอาจทำให้คนในแต่ละศาสนามีทรรศนะในการมอง โลกแตกต่างกัน ดังเช่น คำสอนคริสต์ มีบทบัญญัติที่สำคัญคือ การให้มีความรักในพระเจ้า และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันโดยเน้นการมีความรักใน เพื่อนมนุษย์เสมอหน้ากัน (เลอี พงศ์พิศ และคณะ 2524 : 237 - 238) สำหรับผู้นับถือ ศาสนาพุทธ เน้นการนำศีลห้ามาปฏิบัติ มีความเชื่อในเรื่องของ "กรรม" ทำดีย่อมได้รับผล ตอบแทนที่ดี ส่วนผู้นับถือศาสนาอิสลามนั้น เน้นการปฏิบัติศาสนากิจอย่างเคร่งครัด ซึ่งได้แก่ การนมัสการพระเจ้า ละหมาด การถือศีลอด การให้ออกสละกาต ส่วนลด แจกจ่ายให้แก่ผู้ที่ยากจน (เลอี พงศ์พิศ และคณะ 2524 : 299-302) ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะมีผลทำให้ผู้ที่ นับถือศาสนาอิสลาม มีปฏิภริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่าง เคร่งครัด และการจัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาสน้อยกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์

และด้วยเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามมีเป็นจำนวนน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับศาสนาพุทธซึ่งอาจเป็นไปได้ทำให้ ผลการวิจัยนี้คลาดเคลื่อนไป ผู้วิจัยเห็นสมควรว่าหากมีการนำตัวแปรนี้มาศึกษาในครั้งใหม่ สมควร อย่างยิ่งที่จะให้มีการสุ่มแยกประ เภทโดยให้มีกลุ่มผู้นับถือศาสนาแต่ละประ เภทเท่า ๆ กัน

สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

จากผลการวิจัยตารางที่ 16 สรุปได้ว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครองมีปฏิภริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 13 พฤติกรรม ได้แก่ การใช้ตัวหนังสือหน้าให้ผลประโยชน์ การให้ สินบน การทุจริตในการเลือกตั้ง การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย การจัด สวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส การลดหย่อนและการให้อภัยโทษ การสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การสละเพื่อส่วนรวม การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง

และการต่อต้าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเห็นว่ากลุ่มที่มีปฏิริยาจริยธรรมแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมีปฏิริยาจริยธรรมแตกต่างจากกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครอง ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้ คือ

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นผู้ที่ต่างอยู่ในวัยที่มีการศึกษา และประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ การพัฒนาการทางการเรียนรู้ และทางความคิดจึงมีจำกัด บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด และทัศนคติทางการเมืองจึงได้แก่ พ่อแม่ และผู้ปกครอง เท่านั้น ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครองนั้นย่อมได้แก่สถาบันต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อมจากสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมากกว่า

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่า ในพฤติกรรม เช่น การใช้ตำแหน่งหาผลประโยชน์ การให้สินบน การรับสินบน การทุจริตในการเลือกตั้ง การแจ้งความเท็จ เป็นต้น ซึ่งผลแห่งการค้นพบนี้สามารถสรุปได้ว่า เป็นไปตามลักษณะทางบุคลิกภาพของบุคคลในวัยนี้ นั่นคือ ธรรมชาติของคนในวัยนี้มีลักษณะที่ยึดถือปรัชญาชีวิตและอุดมคติ (ประมวลคิดตินสัน 2520 : 136) นั่นคือ มุ่งมั่นที่จะกระทำในสิ่งที่ดีและถูกต้อง มีความคิดเห็นและความเชื่อที่รุนแรง ถูกเป็นถูก ผิดเป็นผิด

3. ครู และผู้ปกครอง นับว่าบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ในส่วนของพฤติกรรม การตัดสินตัดสินการแก้มือด้วยโอกาส การลดหย่อนและการให้อภัยโทษ การละละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การสละเพื่อส่วนรวม การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง และการยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ครูและผู้ปกครองต่างมีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและลบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า ครู และผู้ปกครองต่างก็อยู่ในวัยผู้ใหญ่ และมีอาชีพแล้ว ย่อมมีโอกาสได้รับอิทธิพลจากสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมเพิ่มขึ้น เช่น สถาบันอาชีพหรือสถาบันการศึกษาในระดับสูง ซึ่งเป็นแหล่งที่พฤติกรรมทางการเมืองต่าง ๆ บังเกิดขึ้นได้มากจึงทำให้ครูและผู้ปกครองนี้มีประสบการณ์ตรงหรือได้พบได้เห็นผู้อื่นกระทำพฤติกรรมเหล่านี้ พร้อมกับได้พบเห็นผลกรรมที่ผู้อื่นกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ด้วย จึงทำให้รู้จักที่จะเลือกกระทำพฤติกรรมและมีปฏิริยาจริยธรรมในทางที่ถูก ที่ดี ที่ควรต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้อื่น

อาชีพหลักของครอบครัว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 16 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเป็นข้าราชการ ผู้ใช้แรงงาน นักธุรกิจการค้า และลูกจ้างเอกชนมีปฏิภรียาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้อื่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 14 พฤติกรรม ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด การให้สินบน การทุจริตในการเลือกตั้ง การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิด กฎหมาย การให้และการใช้อิทธิสิทธิ์ อคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ การจัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส การปกครองด้วยความรุนแรง การละละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การละเพื่อส่วนรวม การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง และการมีส่วนทางการเมือง

จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าอาชีพของกลุ่มตัวอย่างไม่มีอิทธิพลต่อปฏิภรียาจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในสมัยปัจจุบัน อิทธิพลของสื่อมวลชน ที่มีโอกาสเข้าถึงประชาชนในทุกอาชีพเหมือน ๆ กัน การรับข่าวสารเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง จึงมีแนวโน้มที่ไม่ต่างกัน ปฏิภรียาจริยธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมืองต่าง ๆ จึงไม่แตกต่างกัน คงมีพฤติกรรมทางการเมืองเพียง 4 พฤติกรรมเท่านั้นที่กลุ่มตัวอย่างมีปฏิภรียาจริยธรรมแตกต่างกัน ซึ่งได้แก่ การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การลดหย่อนและการให้อภัยโทษ การยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองและการต่อต้าน โดยพบว่ากลุ่มผู้มีอาชีพราชการ และลูกจ้างเอกชนจะมีปฏิภรียาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่าและ / หรือ มีปฏิภรียาจริยธรรมทางลบมากกว่ากลุ่มผู้มีอาชีพธุรกิจการค้า และกลุ่มผู้ใช้แรงงานในพฤติกรรมการใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ และมีปฏิภรียาจริยธรรมทางบวกมากกว่าในพฤติกรรม การยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ส่วนพฤติกรรมการลดหย่อนและการให้อภัยโทษนั้น กลุ่มผู้ใช้แรงงานมีปฏิภรียาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจอธิบายได้จากลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละอาชีพดังนี้ คือ

1. อาชีพราชการ บุคคลส่วนใหญ่ที่มีอาชีพนี้ได้รับการศึกษาดี มีการทำงานที่มั่นคง มีหลักประกันในชีวิตที่ดี ได้รับความนิยมนับถือในสังคม แต่ก็ต้องอยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด และจะต้องมีความเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา มีโอกาสได้พบเห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองมากกว่าบุคคลในอาชีพอื่น โดยเฉพาะพฤติกรรมอันไม่สุจริตต่าง ๆ เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ มีโอกาสเกิดขึ้นได้บ่อยในวงราชการ รวมทั้งได้เห็นผลของการกระทำที่เกิดขึ้นตามมา ได้เด่นชัดกว่ากลุ่มผู้มีอาชีพอื่น ๆ กลุ่มผู้มีอาชีพราชการจึงมีปฏิภรียาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่า และ / หรือมีปฏิภรียาจริยธรรมทางลบมากกว่าในพฤติกรรมการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในการหาผลประโยชน์

และมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกมากกว่าในพฤติกรรมการยอมปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง และ เนื่องจากกลุ่มผู้มีอาชีพรับราชการและลูกจ้างเอกชน เป็นกลุ่มที่มีโอกาสได้ติดต่อกันในด้านลักษณะ ของงานอาชีพอยู่เป็นประจำทำให้กลุ่มอาชีพทั้งสองมีแนวโน้มของปฏิริยาจริยธรรมไปในทาง เดียวกัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวได้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิณพันธ์ นาคะตะ (2520 : 355-420) ที่พบว่า พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การแอบอ้างเอาประโยชน์จากราชการ จากการปฏิบัติ หน้าที่โดยปกติของข้าราชการผู้นั้นเป็นการคอร์รัปชั่นที่ควรได้รับการลงโทษ เป็นต้น

2. ลูกจ้างเอกชน มีความแตกต่างจากอาชีพรับราชการในแง่ที่มีความมั่นคงของ ลักษณะอาชีพน้อยกว่า แต่ก็มีความเป็นอิสระ และคล่องตัวในการทำงานมากกว่า

3. ธุรกิจการค้า กลุ่มผู้มีอาชีพนี้มักจะมีฐานะทาง เศรษฐกิจอยู่ระดับกลางไปจนถึง ร่ำรวย การทำงานมีการต่อสู้แข่งขันกับผู้อื่นอย่างมาก มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้อง กับเหตุการณ์ และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับเสมอ

4. ผู้ใช้แรงงาน กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ได้แก่ กรรมกร ช่างวานา ช่างไร่ ซึ่งส่วน ใหญ่เป็นบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่าอาชีพอื่น ๆ เนื่อง จากการทำงานต้องใช้แรงงานและทำงานหนักมีความยากจน คนส่วนใหญ่ถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่ได้ รับการยกย่องและมีฐานะทางสังคมต่ำขาดหลักประกันที่มั่นคงในชีวิต โดยส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่ ใน ชนบท หรือในพื้นที่ชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ จากผลการวิจัยที่พบว่ากลุ่มผู้มีอาชีพเป็นผู้ใช้แรงงาน มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมการลดหย่อนและการให้อภัยโทษน้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้แรงงานมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าวน้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ ซึ่งอาจ อธิบายได้ว่าน่าจะเนื่องมาจาก ความแตกต่างในฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวมีอิทธิพล ต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของผู้มีอาชีพนี้ด้วย โดยจากการศึกษาหลายชิ้นพบว่า ครอบครัว ที่มีระดับต่ำมีการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นให้เด็กมีความเคารพ เชื่อฟังและถืออำนาจของผู้ปกครอง เป็น ใหญ่ มีการลงโทษทางกายอย่างรุนแรงและบ่อยครั้ง ทำให้เกิดความเคยชินต่อการได้รับโทษ สิ่งทำให้กลุ่มผู้ใช้แรงงานมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมการลดหย่อนและการให้อภัยโทษ น้อยกว่าผู้มีอาชีพอื่น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าทำให้กลุ่มผู้ใช้แรงงานสนับสนุนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังกล่าวน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่ากลุ่มอาชีพต่าง ๆ ดังกล่าวต่างมีลักษณะที่เอื้อต่อการมีปฏิริยา-
 จริยธรรมแตกต่างกัน 2 ฝ่าย คือ กลุ่มรับราชการและลูกจ้างเอกชน กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานและ
 ธุรกิจการค้า ซึ่งผลก็ต่างสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมของแต่ละอาชีพโดยส่วนใหญ่นั่นเอง

สภาพความเป็นเมือง

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 16 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสภาพความเป็นเมือง
 แตกต่างกันมีปฏิริยาจริยธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 15 พฤติกรรม คือ การปฏิบัติตาม
 ระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การให้สินบน การทุจริต
 ในการเลือกตั้ง การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย การให้และการใช้
 อภิสิทธิ์ ทัศนคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ การจัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส การปกครองด้วย
 ความรุนแรง การสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การสละเพื่อส่วนรวม การเป็นหูเป็นตาให้เจ้า-
 หน้าที่บ้านเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในสมัยปัจจุบันนี้ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้แผ่ขยายจากเขตเมืองไปสู่เขตชนบทเป็นจำนวนมาก ทำให้สภาพความเป็นอยู่
 และการรับรู้ข่าวสาร ตลอดจนประสบการณ์ทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่มีสภาพความเป็น
 เมืองแตกต่างกันนั้น ไม่แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ ผลสะท้อนจากความเจริญด้านต่าง ๆ ดังกล่าว
 น่าจะเป็นผลทำให้ปฏิริยาจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างในพฤติกรรมทางการเมืองต่าง ๆ นั้น ไม่
 แตกต่างกัน

แต่ก็ยังมีพฤติกรรมทางการเมืองอีก 3 พฤติกรรมที่มีผลต่อปฏิริยาจริยธรรมของกลุ่ม
 ตัวอย่างแตกต่างกัน คือ การรับสินบน การลดหย่อนและการให้อภัยโทษ และการต่อต้าน โดยพบ
 ว่ากลุ่มตัวอย่างในเขตใจกลางมหานครและเขตชานมมหานคร มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติ-
 กรรมการรับสินบน และมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมต่อต้านมากกว่ากลุ่มตัวอย่าง
 ที่มีสภาพความเป็นเมืองอยู่ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอชนบท แต่ไม่พบความแตกต่างรายคู่ใน
 พฤติกรรมการลดหย่อนและการให้อภัยโทษ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากความแตกต่างกันในต้นตอต่าง ๆ
 ดังนี้ คือ

1. ลักษณะอาชีพและเศรษฐกิจ เนื่องจากสภาพสังคมไทยเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งบริเวณดังกล่าวมักจะมีอยู่ในเขตชนบทเป็นส่วนใหญ่ และห่างไกลความเจริญต่าง ๆ แต่ในสังคมเมืองเป็นศูนย์กลางของการปกครอง การบริหารประเทศ การอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าและการพาณิชย์ต่าง ๆ ทำให้ชาวชนบทและชาวเมืองมีอาชีพที่แตกต่างกัน ลักษณะการดำเนินชีวิต และรายได้ก็แตกต่างกันออกไปทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวชนบทต่ำกว่าชาวเมือง

2. โอกาสในการได้รับการศึกษาและการบริการจากรัฐ เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศมีความเจริญในด้านต่าง ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของสถาบันทางการศึกษา การเงิน และการธนาคาร ตลอดจนบริการสาธารณะสุขต่าง ๆ ซึ่งมีมากกว่าชนบท ทำให้ผู้ที่อยู่ในเขตชุมชนเมืองมีโอกาสมากกว่าในการได้รับการบริการด้านต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งเมื่อเทียบกันระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองแล้วผู้อยู่ในชุมชนเมืองย่อมได้รับการศึกษา และการบริการที่สูงกว่าในชนบท

3. ความแตกต่างในด้านการค้าเงินชีวิต ในสังคมชนบทการค้าเงินชีวิตทุกอย่างเป็นไปด้วยความเรียบง่าย ทำให้คนชนบทไม่ตื่นตระหนกแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตต่าง ๆ ซึ่งขาดความกระตือรือร้น แต่ในสังคมเมืองเช่น กรุงเทพมหานคร เวลาและโอกาสย่อมเป็นสิ่งทีทุกคนต้องรีบฉกฉวยเอามาเป็นของตน อันเนื่องมาจากประชากรหนาแน่น ทำให้ผู้คนมีความกระตือรือร้นในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแข่งกับเวลา และค่าครองชีพที่นับวันแต่จะสูงขึ้น การต่อสู้ดิ้นรนนี้เองที่เป็นบ่อเกิดของปัญหา การรับสินบน การคอร์รัปชั่น กฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งเข้ามามีบทบาทต่อคนในสังคมเมืองมากกว่าสังคมชนบท

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะเป็นสิ่งสนับสนุน ให้ผู้ที่อยู่ในสังคมเมืองมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ ในพฤติกรรมการรับสินบนมากกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท และมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมการต่อต้านมากกว่าผู้ที่อยู่ในชนบทด้วย ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรีน-สไตน์ (Greenstein 1965 : 94 - 96) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มาจากครอบครัวซึ่งยากจนจะไม่ค่อยกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ และไม่ค่อยจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ นอกจากนี้ พรคักดี ผ่องแผ้ว (2523 : 117) ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างซึ่งมีการศึกษาสูง จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเดินขบวนต่อต้านถึงร้อยละ 50 ในขณะที่ผู้มีการศึกษาต่ำจะกระทำเช่นนั้นเพียงร้อยละ 9.1

ภูมิภาค

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล จากตารางที่ 16 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีปฏิริยาจริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน 12 พฤติกรรมคือ การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน อย่างเคร่งครัด การใช้ตำแหน่งหาผลประโยชน์ การให้สินบน การรับสินบน การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย การสวดสัตถ์การแก่ผู้ด้อยโอกาส การสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การสละเพื่อส่วนรวม การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การต่อต้านและการมีส่วนร่วมทาง การเมือง โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ และกรุงเทพมหานครมี ปฏิริยาจริยธรรมทางบวกมากกว่า และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนา อยู่ในภาคอื่น ๆ ในพฤติกรรมการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด การเป็นหูเป็นตาให้ เจ้าหน้าที่บ้านเมือง การสละสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การสละเพื่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วมทาง การเมือง นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพ- มหานคร มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างในภูมิภาคอื่น ในพฤติกรรมการใช้ ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การรับสินบน การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย โดยที่กลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่า และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่าในเกือบทุกพฤติกรรม นอกจากนี้ในพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์ การรับสินบน การแจ้งความเท็จ การปิดบังผู้กระทำความผิดกฎหมาย กลุ่มตัวอย่างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีปฏิริยาจริยธรรมในทางลบน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ ตามลำดับ คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และภาคใต้ ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์แตกต่างไปจาก ภูมิภาคอื่น ๆ โดยเป็นภาคที่เสียเปรียบทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติ และเนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้าน การเกษตรที่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ มีรายได้ต่ำทำให้ ฝึความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด เป็นภูมิภาคที่ประสบปัญหาด้านความเป็นอยู่ ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ความช่วยเหลือ หรือแสดงความเอื้อ เพื่อแก่ผู้อื่นได้ และเนื่องจาก การประกอบอาชีพการเกษตรที่ล่าช้า ต้องขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้า อากาศซึ่งไม่แน่นอน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชากรในภูมิภาคนี้ไม่อาจยึดมั่นถ่อมมั่นกับชีวิตและ

สิ่งแวดล้อม มีความพอใจในชีวิตที่ง่าย ๆ มากกว่าสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผน (ประเสริฐ แยม-กลิ่นฟูง 2515 : 19) ประกอบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่ประสบปัญหาด้านความเป็นอยู่ ประกอบด้วยคนหลายพวกหลายเผ่า มีการต่อสู้ในทางการเมืองในระดับสูง มีภัยจากการแทรกซึมบ่อนทำลายจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ มีปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อย เช่น ญวนอพยพ ลาวอพยพ และเขมรอพยพ เป็นต้น สิ่งทำให้คนในภูมิภาคนี้ไม่อาจให้ความเชื่อเพื่อเผ่าเผ่าแก่ผู้อื่นได้

ส่วนภูมิภาคอื่น ๆ อีก 4 ภูมิภาคนั้น เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ เอื้ออำนวยต่อการมีปฏิปักษ์จริยธรรมที่ถูกที่ควรในทางการเมือง เพราะเหตุดังนี้ คือ ประการแรกกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางของการปกครองประเทศ เป็นที่ตั้งของรัฐบาล เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า การศึกษา สาธารณสุข และการคมนาคม ประการที่สอง ภาคกลางเป็นภูมิภาคที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางการปกครองของประเทศ สภาพภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพการเกษตร ทำให้ได้ผลผลิตสูง ประชาชนมีรายได้ดีจึงมีการพัฒนาในทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับสูง ประการที่สาม ภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก สัตว์ที่ค้ำและธรรมชาติที่สวยงาม และอุดมสมบูรณ์ และประการสุดท้าย ภาคใต้เป็นภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ ได้รับลมที่นำฝนมาตกตลอดปี อุดมไปด้วยทรัพยากรสำคัญทางเศรษฐกิจหลายอย่าง เช่น ป่าไม้และแร่ธาตุเป็นจำนวนมาก ประชากรในภาคนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงนับได้ว่าลักษณะต่าง ๆ ของภูมิภาคทั้ง 4 ภูมิภาคดังกล่าวนี้ต่างก็มีลักษณะที่เอื้อให้ผู้คนมีความสนใจในสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมากกว่าปัญหาเรื่องปากท้อง หรือการต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่เพียงอย่างเดียว ทำให้คนในภูมิภาคต่าง ๆ เหล่านี้มีความรู้สึกหรือมีปฏิปักษ์จริยธรรมในทางการเมืองและการปกครองในลักษณะที่ถูกที่ควรมากกว่าคนที่ภูมิฐานะอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ